

Nina Perger

»PREKLETI SOCIOLOG«: O SOCIOLOGIJI IN NJENI DRUŽBENI UMEŠČENOSTI

IZVLEČEK

V prispevku obravnavamo sociologijo in njeno družbeno umeščenoost, ki je pogosto objekt tematizacij, še toliko bolj takrat, ko mislimo tista sociološka preučevanja, ki se osredotočajo na naturalizirane družbene pojave (npr. spol). Sledeč Durkheimu in njegovemu odnosu do družbenopolitičnega pomena sociologije – odnosu, ki je še posebej razviden skozi njegovo javno intervencijo v času afere Dreyfus –, pokažemo, da so dileme glede družbene pozicioniranosti sociologije pravzaprav vpisane v sam značaj sociologije in njenega objekta preučevanja. S pomočjo Bourdieuja izpostavimo (in pri njih vztrajamo) ključne naloge sociologije, torej naloge denaturalizacije družbenega ter razgrinjanja simbolne dominacije in njenih učinkov, tj. naloge, ki so – in to ne po naključju – največkrat tudi tiste, na katere se sklicujejo očitki o neznanstvenosti in ideološkosti sociologije.

KLJUČNE BESEDE: sociologija, Durkheim, Bourdieu, denaturalizacija

“*Sociologue maudit*”: On Sociology and Its Social Positioning

ABSTRACT

In the article, we discuss sociology and its social positioning, which is often subjected to polemics, especially considering those studies which concentrate on naturalised social phenomena (e.g., gender). Drawing on the insights of Durkheim and his orientation to the socio-political significance of sociology, particularly as evident in his intervention during the Dreyfus Affair, we show that dilemmas to do with the broader socio-political positioning of sociology are ingrained in the very core of sociology and its object of analysis. Following Bourdieu, we

highlight (and insist) on the core tasks of sociology – the tasks of denaturalising the social and revealing symbolic domination and its effects which, non-coincidentally, are often the tasks most often referred to in reproaches of sociology and its supposed non-scientific and ideological status.

KEY WORDS: sociology, Durkheim, Bourdieu, denaturalisation

1 Uvod

V času tako imenovane afere Dreyfus med 1894 in 1906, ko je Émile Zola 13. januarja 1898 v *L'Aurore* objavil odprto pismo z naslovom *J'accuse ...!*, dan kasneje pa je temu pismu sledila še objava »Manifest intelektualcev« (Lukes 1973: 335), se na podoben, a nekoliko svojstven način v polje intenzivnih sociopolitičnih diskusij takratnega časa vključi tudi Émile Durkheim, in to nekaj let prej, preden zasede mesto predstojnika katedre Znanost o edukaciji [*Science of Education*], ki je bila šele leta 1913 – z vidika nastajajoče sociologije simbolno pomembno – preimenovana v katedro Znanost o edukaciji in sociologiji [*Science of Education and Sociology*] (Lukes 1973: 366). Ob dolgotrajnih poskusih formiranja sociologije kot svojstvene, legitimne in avtonomne znanosti na evropskih tleh, še posebej pa v Franciji (gl. npr. Durkheim [1903] 2014; [1909] 2014), se Durkheim, ki sicer nikakor ni apolitičen,¹ je pa še posebej previden in zadržan glede neposredne politične participacije intelektualcev oziroma – bolj specifično – sociologov,² s svojim neposrednim odgovorom na pogoste javne očitke intelektualcem, neposredno vključi v žarišče takratnega civilnodružbenega in političnega dogajanja.

V svojem prispevku z naslovom *Individualizem in intelektualci* (1898, objavljeno v Lukes 1969), ki je objavljen po Zolajevem pismu, odgovarja na očitke nasprotnikov Dreyfusa in njegovih podpornikov, ki v intelektualcih tistega časa uzirajo eno izmed bolj destruktivnih in za družbo destabilizirajočih silnic. V različnih javnih odzivih, ki jih mestoma spremljajo tudi vdori v predavalnice in prekinitve predavanj (gl. Lukes 1973: 334), so intelektualci tistega časa – predvsem s strani katoliških polemikov – konstituirani kot »neplemenita rasa«, kot tisti, ki »kvarijo duše« in vse svoje življenje posvečajo poučevanju o »napačnih vsebinah«. Pri tem se os obtožb, pravzaprav javnih sodb še posebej neposredno usmeri ravno v tako imenovane »metafizike sociologije«, anarhiste izza katedre oziroma »skupino arogantnih norcev«, ki ključne figure avtoritete – na primer

1. V posvetilu ob Durkheimovi smrti Séailles zapiše, da so Durkheima »družbene vede vodile v politično kot teorija v njene aplikacije« (Mergy 2009: 10).

2. V nadaljevanju uporabljamo moški in ženski slovnični spol v generičnem smislu.

generale – percipirajo kot »idioti«, ključne družbene institucije kot »absurdne«, temeljne družbene tradicije pa kot »nezdave« (ibid.: 335; gl. tudi Lukes 1969). Kot posebno nevarno in neutemeljeno je razumljeno prilaščanje avtoritete v imenu posedovanja specializirane vednosti s strani teh »anarhistov izza katedre«. Na podlagi te avtoritete vednosti oziroma »aristokracije vednosti«, ki si jo, piše eden izmed nasprotnikov Dreyfusa, Brunetière, intelektualci prilaščajo, se slednji obdajajo v duh superiornosti in lastne distinktivnosti, ta privzeta superiornost in duh znanstvenosti³ pa po Brunetièreju le prikrivata domnevno »individualna mnenja« intelektualcev (ibid.: 337). Srž očitkov je torej naslednji: intelektualci, vključno ali še posebej z »metafiziki sociologije«, so v svojem delu in pozicioniranju, in še zlasti kolikor segajo izven meja, ki jih postavlja samo polje (institucionalne) znanosti, *antisocialni*, protidružbeni (ibid.: 337).

Ekskurz k Durkheimovemu odzivu in njegovi umeščenosti služi namenu tega prispevka: v njem nas namreč zanima predvsem sólo konfiguriranje razmerja med sociološko vednostjo in javno angažiranostjo, tudi z ozirom na prakse delegitimizacije, ki jim je sociologija izpostavljena, pri čemer si upamo trditi, da jim je izpostavljena bolj kot druge vednosti; in to trditev bomo, upamo, v nadaljevanju tudi vsaj nekoliko utemeljili. Pri tem sledimo W. Brown (2023: 3) in njeni nedavni tematizaciji vzpona in krepitve sodobnih protidemokratskih silnic oziroma silnic, ki podpirajo »avtokracijo, teokracijo, nasilna izključevanja ali rasno, etnično in spolno nadvlado«, ter pojava »nihilističnih časov«, kakor Brown opredeli sodobne dezorientacije »filozofskih, socialnih, ekonomskih, ekoloških in političnih koordinat« v povezavi z vrednotami (ibid.: 2). V diskusiji pojavnosti teh protidemokratskih silnic se tudi Brown opira na dela drugega klasičnega sociologa, M. Webra. Pri tem opozarja, da se v namen tematizacije sodobnih družbenih pojavov seveda ne gre zanesti izključno na intelektualne tradicije nekega drugega, preteklega časa, ki najverjetneje ne ponujajo vseh (ali ustreznih) orodij za premisleke o akutnih *današnjih*, z družbo povezanih vprašanih (npr. podnebne spremembe), vendar pa v zagovor njihove kontinuirane relevantnosti danes našteje vsaj dva razloga. Prvič, *sedanjost* je vendarle sooblikovana z dolgotrajnejšimi »zgodovinskimi silami« (ibid.: 4), ki jih torej velja jemati v obzir za poglobljeno analizo sedanjosti; in drugič, ta miselna orodja klasičnih sociologov – v primeru Brown so to miselna orodja, kot jih razvija in

3. Po Durkheimu »razumevanje« oziroma posedovanje vednosti nikakor ni monopol intelektualcev, saj praktično vse družbene funkcije terjajo vednost in razumevanje. Specifika funkcije intelektualca, s katerim se referira na delovanje v širšem polju znanosti in umeščenosti, pa je, po Durkheimu, da je njegovo razumevanje namenjeno *širjenju* razumevanja, obogatitvi z »vednostjo, idejami, novimi občutki« (Lukes 1969: 19, op. 5).

uporablja Weber – so nastala tudi v imenu spoprijemanja s »kartografijo njihovih dezorientirajočih časov« (ibid.: 5) in so kot taka lahko pomenljiva tudi z vidika sodobnih dezorientacij.⁴

V tem oziru se nam naslonitev na Durkheima, njegovo javno angažirano delovanje in njegovo koncipiranje odnosa med (sociološko) vednostjo in družbenopolitičnostjo zdi na mestu, še toliko bolj, ker je ravno Durkheim tisti, ki ga največkrat označujemo za ključnega utemeljitelja sociologije kot znanstvene discipline. Z ekskurzom skozi njegovo delovanje v okviru afere Dreyfus⁵ tako skušamo nakazati dvoje. Prvič, razmerje med sociološko vednostjo in njeno angažiranostjo⁶ v družbenopolitičnem prostoru je že od samih začetkov sociologije na prelomu 19. v 20. stoletje pravzaprav razmerje, ki je objekt sociološke misli, in to ne po naključju. Drugič, velja tudi, da je sociologija od svojih začetkov izpostavljena praksam delegitimizacije in marginaliziranja sociologije kot »podrejene vednosti« ali »manj znanstvene znanosti«, o čemer nenazadnje vsaj bežno priča tudi Durkheimovo zgoraj omenjeno besedilo, zaradi česar je odziv in način spoprijemanja sociologov s temi praksami nekoč pomenljiv tudi danes (gl. tudi npr. Bourdieu 2003a).

2 Družbeno umeščanje sociologije ali »prekletstvo sociologije«

Durkheimova vključitev v afero Dreyfus v okviru tega prispevka tako ni toliko relevantna z vidika same vsebine Durkheimovih odgovorov na javne očitke zoper intelektualce z javno angažirano držo, ki jih strne v prispevku, objavljenem v *Revue Bleue* (Lukes 1969), čeprav je seveda tudi ta vredna premisleka. V vsebinskem oziru naj omenimo, da tudi Durkheim že izpostavi, da se v javnih

-
4. Za zagovor rabe klasičnih socioloških teorij danes, a z drugačno utemeljitvijo, gl. npr. tudi Lukes (2021).
 5. Njegovo vstopanje v javnopolitični diskurz v kontekstu prve svetovne vojne tokrat puščamo ob strani, napotujemo pa na njegovo delo, v katerem tematizira pogoje in dejavnike prve svetovne vojne (Durkheim in Denis 1915), pa tudi na poglavje *The war*, ki je objavljeno v *Emile Durkheim, his life and work: a historical and critical study* (Lukes 1973).
 6. Razprave o vlogi sociologije se sicer pogosto približujejo parametru »uporabnosti« sociologije, a z namenom jasnega distanciranja od sodobnih parametrov, v katerih se »uporabnost« meri predvsem skozi ekonomsko perspektivo, vztrajamo pri »angažiranosti« kot enem izmed ključnih parametrov, ki preči – oziroma naj preči – premisleke o pomenu sociologije. Če ostajamo pri Durkheimu ([1902] 2014: 10): tudi on že na prelomu stoletja problematizira prevlado ekonomskih funkcij, tudi v smislu njihovega vse večjega prodora v polje znanosti: »/D/anes znanost komajda uživa še kaj ugleda, razen kolikor jo je mogoče uporabiti v praksi, kar pomeni večinoma v poklicih, povezanih z ekonomijo.«

sodbah intelektualne javno angažirane države neredko zgodi premik v samem jedru odvijajočih se razprav, ki se premaknejo od razprave o samih (socioloških) dejstvih in argumentacijah k diskreditaciji figure javno angažiranega intelektualca in k razpravi o »stanju uma ,intelektualcev'« (ibid.: 19). Povedano drugače, argumenti in dejstva, ki jih predstavljajo sociologi, so, izpostavi Durkheim v kontekstu afere Dreyfus, neredko diskreditirani na ravni »osebe« sociologa, ne pa na ravni argumentov, kar je nenazadnje razvidno tudi iz zgoraj omenjenega Brunetièerejevega pristopa.⁷

K tovrstnim diskreditacijam se bežno vračamo še v nadaljevanju, na tem mestu pa nas najbolj zanima Durkheimova koncepcija vloge, pomena sociološke znanosti in koncipiranje načinov njenega družbenopolitičnega umeščanja. Pri Durkheimu in njegovi intervenciji v kontekstu afere Dreyfus se tako ustavljamo, ker nam ta intervencija daje uvid v to, kako je Durkheim koncipiral pozicijo sociologije v družbenem prostoru, še posebej z vidika nalog in vlog, ki ji jih namenja, ter pogojev (bolj) angažirane države. Neposredni politični participaciji sociologov Durkheim sicer ni naklonjen; z zadržanostjo spremlja neposredne politične aktivnosti svoje skupine *L'annee sociologique*, med drugim tudi svojega nečaka M. Maussa (gl. Lukes 1973: 329) – ampak ne (le) zaradi implikacij za znanost kot tako, temveč (tudi) zaradi energije, ki jo vsakodnevna institucionalna (in manj institucionalna) politična participacija terja na račun znanstvenega udejstvovanja članov njegove skupine. Njegova tovrstna zadržanost ne pomeni, da je zagovarjal umik sociologije iz širše družbenega angažiranja v smislu (samo)zapiranja v slonokoščeni stolp akademskega sveta. Nasprotno, v uvodu v prvo izdajo *Družbene delitve dela* ([1893] 2014: 4) zapiše: »Našega raziskovalnega dela ne bi ocenili za vrednega ene same ure dela, če bi njegov interes bil izključno špekulativen.« Torej: če raziskovalno delo ne bi stremelo k izboljšanju družbene realnosti. Vprašanje angažiranosti sociologije v širšem družbenem življenju se pri Durkheimu tako ne zastavlja kot vprašanje »Ali sodelovati?«, temveč kot vprašanje »Kako sodelovati?« (Lukes 1973: 331). Še več, po njegovem je takšno ali drugačno sodelovanje sociologov pravzaprav njihova dolžnost, in to ravno v imenu (večje) pravičnosti družbe (gl. Durkheim [1893] 2014: 4; gl. tudi Durkheim [1902] 2014: 28), in ta dolžnost je toliko večja, kolikor večje so ključne sociopolitične dileme danega časa (Lukes 1973: 331). Nenazadnje tudi Durkheim svojo intervencijo v okviru afere Dreyfus utemelji z »veličino« moralnih in družbenih vprašanj oziroma težav, ki se razgrnejo v obdobju afere in ki zato (iz)terjajo sociološki angažma (ibid.).

Pri tem pa je vendarle pomembno tudi, da avtoritete znanosti – ki ni osebna

7. Za sodobne politične prakse tovrstnih diskreditacij gl. npr. Wodak (2015) in njeno analizo politik strahu.

last sociologa, temveč je zavezana pravilom znanosti oziroma polju znanosti – sociolog ne zlorabi v neposredne politične namene. Vloga, ki jo Durkheim pripiše sociologiji v odnosu do družbenopolitičnega, je tako usmerjevalna, podporna in ne neposredno »agitatorska«. Naloga znanosti je podpora sodobnikov pri njihovem prepoznavanju »idej in čustev«, usmerjanje družbe, kolektivne zavesti na ravni splošnih načel in ne konkretnih reform – in to še posebej takrat, ko, kot zapiše Durkheim v duhu svojega časa, družba ne zmore organsko in spontano najti svoje »normalne« poti (Durkheim [1893] 2014: 4; Durkheim [1902] 2014: 24; gl. tudi Mauss [1927] 2005), tj. še posebej v času intenzivnejših sprememb in kriz. Naloga sociologije tako ni vladanje sodobnikom, temveč to, da jim ponudi orodja, s katerimi se družba in njeni agenti lahko mislijo: »/l/n kakšno bolj koristno vlogo lahko igramo v stanju mentalne zmedenosti, v katerem živimo?« (Durkheim 1904: 4). Temu nekoliko kasneje sledi tudi Durkheimov nečak in etnograf Marcel Mauss ([1927] 2005: 80), ki kot nalogo sociologije izpostavi to, da politiki in ljudem pokaže, koliko in kako so politični problemi in vprašanja pravzaprav problemi in vprašanja družbenega značaja.

2.1 Sociologiji specifični izzivi

Vsekakor pa drži, če sledimo Maussu (1927] 2005) še nekoliko dlje, da se sociologija kot znanost z vidika lastne družbene umeščenosti spoprijema z nekaterimi zanjo specifičnimi težavami z ozirom na lastno družbeno umeščanje. Kot znanstvena disciplina je namreč izjemno blizu polju političnega: tako sociologija kot polje političnega si namreč delita isti objekt zanimanja, tj. družbo, le da slednje z namenom praktične umetnosti oziroma neposrednega političnega delovanja, prva pa v imenu »misli in imaginacije« (Lukes 1973: 331).⁸ A vendar je ravno z namenom izpolnjevanja naloge oziroma socialnih funkcij sociologije pomembno, da meja oziroma razmik med enim in drugim poljem vendarle ostaja ne glede na njuno siceršnjo bližino (Mauss [1927] 2005: 77). Šele na ozadju tega razmika lahko sociologi sploh opravljajo naloge, ki so jim »naložene«. Kot zapiše Wacquant (1992: 51), nenazadnje ravno s tem, ko sociologija postaja vse bolj znanstvena, postaja tudi vse bolj politično relevantna, in to predvsem kot ščit pred učinki simbolne dominacije, ki družbenim agentom pogosto preprečujejo, da bi sploh postali politični agenti. Podoben doprinos sociologije oziroma znanosti

8. Za nekoliko podrobnejšo Durkheimovo razdelavo ločnice med umetnostjo, kamor umešča tudi politiko, in znanostjo gl. Durkheim (1965: 5–8). Razliko v modaliteti delovanja znanosti in politike tematizira tudi Bourdieu (1999a), ko zapiše, da je za polje političnega značilno, da moč idej izhaja iz moči skupin, ki te ideje zagovarjajo, medtem ko naj bi v polju znanosti moč bila notranja idejam samim.

kot take v smislu omogočanja, zagotavljanja in ponujanja orodij, priložnosti in možnosti za poglobljene in informirane premisleke o družbenem svetu, še posebej v pogojih demokracije, ki se pomembno zanaša na informirano državljanstvo, izpostavlja tudi Brown (2023: 100–103). Ob sodobnem vzniku protidemokratskih silnic zadnjih desetletij, naraščajočega antiintelektualizma in ob spremenjenih zunanjih pogojih polja znanosti, predvsem v smeri njegove komercializacije (Brown 2023), torej vse tesnejše prepletenosti z ekonomskimi funkcijami, na nevarnost katere opozori že Durkheim (gl. op. 6), so naloge sociologije, kolikor zadevajo njen doprinos k izgrajevanju družbe in njenih institucij prihodnosti, ki bo manj prepuščeno »slepemu tipanju«, toliko bolj pereče in pomembnejše (Mauss [1927] 2005: 80).

Poleg same umeščenosti sociologije ob bok političnemu zaradi istovrstnosti samega objekta – družbe, ki je objekt preučevanja za sociologijo in objekt političnega delovanja za politično sfero – se sociologija po Maussu ([1927] 2005) spoprijema s sebi specifičnimi izzivi tudi zaradi tega, ker se družbenim agentom neredko zdi, da o družbi vedo vse, in to ravno zaradi tega, ker so njen konstitutivni del, čeprav je ta vednost, z besedami Bourdieuja, praktičnega, ne sholastičnega, značaja (Bourdieu in Wacquant 1992). S tega vidika družbeni agenti, po Bourdieuju in sledeč Durkheimu (Bourdieu in Wacquant 1992), izkazujejo tendenco po tako imenovani »spontani sociologiji«, »samozainteresirani viziji socialnega sveta« (ibid.: 66) ali *la science infuse*, »intimni vednosti o družbenem svetu« (Bourdieu in Wacquant 1992: 186), viziji sveta, ki izhaja iz družbene pozicioniranosti agenta, iz njej lastnih specifičnih interesov in zdravorazumskosti.⁹ Sociologija je tako zaradi svojega objekta preučevanja (družbe) na eni strani in praktične vednosti družbenih agentov, ki tvorijo ta objekt preučevanja, na drugi strani bolj kot druge discipline obremenjena s tako imenovanimi »eksternimi sodbami«, ki izhajajo iz družbenega univerzuma kot takega in nekaterih njegovih specifičnih družbenih prostorov (npr. mediji, politika), nenazadnje pa tudi iz drugih znanstvenih polj (Bourdieu 2002: 2; Bourdieu 2003a).

V tem oziru lahko – tudi s pomočjo Bourdieujeve opredelitve kolektivnih intelektualnih funkcij, tj. negativne funkcije v smislu analiziranja in razgrinjanja razmerij in učinkov simbolne dominacije, ter pozitivne funkcije v smislu znanstvenega doprinosa h kolektivnemu izgrajevanju političnih inovacij in pogojev za »produkcijo realistične utopije« (Bourdieu 2003b: 21) – osmišljamo različne odpore in obračune, spoprijeme s sociološkim znanstvenim delom, o katerih priča tudi Durkheimova intervencija. Te namreč, kot izpostavljamo zgoraj, neredko

9. Na ta pojav samozainteresirane vizije sveta niso odporni niti sociologi, še več, slednja je v njihovih rokah tudi nevarna, saj se formira znotraj polja znanosti in s tem s pridihom znanstvenosti in njene avtoritete (Bourdieu in Wacquant 1992: 66).

vodi samozainteresirana vizija sveta, družbeni poziciji specifičen zdrav razum, skratka, vizija sveta, ki je zainteresirana za reprodukcijo pogojev lastnega obstoja in ki se zato tudi upira poskusom sociologizirane dedoksfikacije in kritične refleksije. Povedano drugače, sociologija je na osnovi sebi lastnega objekta preučevanja – družbe, družbenega življenja – (bolj) izpostavljena temu, da lahko vsakdo podaja svoje mnenje o sociološkem delu in dognanjih, vihteč moč zdravega razuma oziroma moč idej, skladnih z zdravim razumom in kot takih legitimiziranih z »aplavzom največjega števila ljudi« (Bourdieu 1999a: 339), ne pa nujno (tudi) legitimiziranih z znanstvenimi normami sociologije. To zagotovo v manjši meri velja za druge, še posebej naravoslovne discipline, kjer je prevladujoči način spoprijema z znanstvenim delom ta, ki vsaj v osnovi upošteva načela samega specifičnega znanstvenega polja: »za obračun z matematikom lahko uporabim le matematična orožja« (Bourdieu 2002: 2).

To je opazno tudi v Durkheimovem odzivu na prakse delegitimizacije, ki so jim bili izpostavljeni intelektualci, angažirani v aferi Dreyfus, danes pa nena zadnje tudi na primeru odpora proti sociološki denaturalizaciji sveta v relaciji s številnimi znanstvenimi podpodročji, še posebej tistimi, ki preučujejo najbolj naturalizirane družbene strukture, od preučevanja rasnih razmerij do preučevanja spolov in seksualnosti. V relaciji s slednjimi tako Paternotte in Verloo (2021) na primeru mobilizacij proti »teoriji spola« obravnavata poskuse delegitimizacije in diskreditacije institucij znanstvene – predvsem družboslovne – produkcije. Ta je izpostavljena diskreditaciji in delegitimizaciji njenih znanstvenih, neizbežno temporalnih in kompleksnih resnic o svetu. Pri tem se kot ena izmed ključnih strategij delegitimizacije izkazuje uokvirjanje sociologije oziroma, natančneje, sociologije in študij spolov in seksualnosti kot agenta »kulturnega marksizma«, tj. kot izjemno pristranskega, ideološkega in zato neznanstvenega področja, tj. uokvirjanje, ki pravzaprav močno spominja na očitke »družbene škodljivosti«, antisocialnosti sociologije (in širše, družbenih ved) ter destabilizacije družbe, ki so jih »metafizikom sociologije« očitali v preteklosti (gl. zgoraj). Namen tovrstnih delegitimizacij je – vsaj – formiranje »novih politik resnic« (Paternotte in Verloo 2021: 556), bolje ukrojenih po merah obstoječe simbolne dominacije oziroma, bourdieuevsko, formiranje nove stare in s pomočjo podrejene znanosti tudi bolj konsolidirane vizije o svetu, ki je utemeljena v naturalizirani simbolni dominaciji.¹⁰

10. Paternotte in Verloo (2021; gl. tudi Paternotte in Verloo 2020) popišeta nekaj večjih tovrstnih mobilizacij proti študijam spolov: na primer javni medijski prispevki o »ideologizaciji« flamskih univerz, poskusi preiskovanja političnih preferenc na nizozemskih univerzah, preklic akreditacije programa s področja študij spolov na Madžarskem; v določeni meri pa tovrstnim mobilizacijam seveda lahko sledimo tudi v slovenskem prostoru.

V odziv na kolektivno znanstveno delo družbenih ved, vključno s sociologijo, se tako na ozadju tovrstnih delegitimizacij v okviru procesov de-demokratizacije skuša vzpostaviti »alternativno znanstveno ekspertizo« (Paternotte in Verloo 2021: 570, gl. tudi Kuhar 2015), pri čemer se tako ali drugače mobilizira tudi moč notranjih hierarhizacij polja znanosti kot takega, znotraj katerega je sociologija »izobčena« oziroma marginalizirana disciplina [*pariah discipline*] (Wacquant 2013: 20). Mobilizacija notranjih hierarhizacij je razvidna s sklicevanjem na vednost bolj naravoslovno usmerjenih disciplin kot domnevno edino »pravih znanosti«, razkorak med dognanji ene in druge vednosti, naravoslovne in družboslovne, pa se, vsaj ko gre za področje spola in seksualnosti, neredko mobilizira – da ne rečemo izkorišča in zlorablja – za domnevno enosmerno dokazovanje ideološkosti družboslovnih ved oziroma sociologije. Te očitke in diskreditacije, bourdieujevsko, pravzaprav poganja odpor zdravega razuma in simbolnih dominacij proti znanstveni objektivitaciji in denaturalizaciji tistega, kar je dojeto in doživeto kot sestavni, naravni, enostavno dani del družbenega sveta, kakršen je, ki se kaže kot nevprašljiv in ki zato na ravni družbenih agentov in njihove praktične vednosti tudi prevladujoče ostaja nepreizpraševan. Povedano drugače, poganja jih odpor proti ključnim nalogam sociologije, ki spremljajo sociologinje od samih začetkov konsolidiranja sociologije, tj. doprinos k izgrajevanju družbe večje pravičnosti, in to na način, ki je manj prepuščen slepim silam kolektivnosti (Mauss [1927] 2005), ki sicer prevladujoče tendirajo k reprodukciji pogojev družbenega stanja, kakršno je, vključno z vsemi razmerji simbolne dominacije, ki jih to stanje poraja in vzdržuje.

3 Zaključek

Če je dedoksifikacija prvi korak, ki družbi – njenim agentom, institucijam – omogoča, da se misli danes in (za) jutri s tem ko razgrinjamo naturaliziranost simbolnih dominacij in razkrivamo vse tiste lateralne možnosti, ki so ob naturaliziranosti obstoječega sveta (p)ostale nemisljive, izključene, pozabljene in napačno prepoznane kot *nemožnosti* (Bourdieu 2000: 174), potem je na mestu Maussov zapis v njegovem poglavju z naslovom Prostor aplicirane sociologije ali politike ([1927] 2005: 75–84). Zapiše namreč, da sociologija – in to kljub svoji angažiranosti in svojim doprinosom – ne more zadovoljiti niti različnih teles suverenosti oziroma nosilcev avtoritet niti različnih delov družbe, vendar po Maussu to nikakor ni razlog za nezadovoljstvo ali zaskrbljenost nad sociologijo kot tako: ta namreč »ni sredstvo za osrečevanje človeka« (ibid.: 84). Bourdieujevsko bi lahko celo predpostavljali obratno; če sociologizirana denaturalizacija in dedoksifikacija družbenega sveta predstavljata tudi prelom z domačim in

»udomačenim«, z zdravim razumom, ki privzema razmerja dominacije kot enostavno dana, normalna ali naravna, sta kot taki – vsaj prevladujoče, če ne že v celoti – vir vsaj določene mere nelagodja.

Ob podelitvi francoske nagrade *Gold medal of the National Center for Scientific Research* leta 1993 – torej sto let po tem, ko je Émile Durkheim uspešno zagovarjal svojo doktorsko disertacijo z naslovom *Družbena delitev dela* –, ki jo je kot prvi sociolog prejel Pierre Bourdieu Wacquant (2013: 23) zapiše, da lahko Bourdieu ob takšni institucionalni »posvetitvi« končno sleče opravo »prekletega sociologa« (*sociologue maudit*), saj je s prejemom nagrade sociologijo postavil na njeno pravo mesto v »znanstvenem zenitu«, vsaj na francoskih tleh. Wacquantov zapis je morda – z ozirom na širšo umeščenost sociologije in sociologinj – v splošnem nekoliko prehiter. Glede na spremenjene pogoje družbenopolitičnega prostora – v smeri naraščajočega antiintelektualizma, ki spremlja vzpon in krepitev antidemokratskih silnic (Brown 2023), intenzivnejših poskusov delegitimizacije družbenih ved v splošnem in sociologije specifično (Paternotte in Verloo 2021), v manjšem delu pa tudi naravoslovnih znanosti –, ter spremenjene pogoje polja znanosti kot takega, v katerih sociologija opravlja delo dedoksifikacije (npr. družbenospolnega reda) in kolektivnega znanstvenega doprinosa k izgrajevanju realističnih utopij (Bourdieu 2003b), tj. delo, ki je neizbežno znanstvenega in družbenopolitičnega značaja, ta oprava »prekletega sociologa« trmasto vztraja: »[Sociologija] ne bo nikoli dosegla statusa nekontroverznosti naravoslovnih ved« (Wacquant 1992: 51).

Odveč, vsaj upamo, je trditi, da se te težave – ki si jo moramo nadevati, če si jo sploh še nadevamo –, ki spremlja sociologizirano dedoksifikacijo in znanstveni doprinos k izgrajevanju družbe danes in jutri po načelu »študija z zavezanostjo« kolektivnim znanstvenim intervencijam v neznanstvena polja (Bourdieu 2003b; Bourdieu in dr. 1991; Bourdieu in Wacquant 1992), lažje nosi v pogojih, ki omogočajo, spodbujajo in krepijo znanstveno produkcijo, tj. v pogojih kolektivne znanstvene skupnosti, zavezane kolektivnim znanstvenim normam in instrumentom, ter v pogojih avtonomije znanstvenega polja, ki pa jih, izpostavlja Bourdieu (Bourdieu in Wacquant 1992: 183), ni mogoče misliti izven širših družbenih pogojev, ki to avtonomijo polja znanosti sploh omogočajo, in izven pogojev razbremenjevanja samega polja znanosti od polju zunanjih pritiskov.

Literatura

- Bourdieu, Pierre (1999a): Scattered remarks. *European journal of social theory*, 2(3): 334–340. DOI: <https://doi.org/10.1177/13684319922224563>.
- Bourdieu, Pierre (1999b): Postscript. V P. Bourdieu: *The weight of the world: Social suffering in contemporary society*: 627–629. Stanford: Stanford University Press.
- Bourdieu, Pierre (2000): *Pascalian meditations*. Stanford: Stanford University Press.
- Bourdieu, Pierre (2002): The role of intellectuals today. *Theoria: A journal of social and political theory*, 99: 1–6. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/41802186> (18. 3. 2021).
- Bourdieu, Pierre (2003a): *Sociologija kot politika*. Ljubljana: Založba /*cf.
- Bourdieu, Pierre (2003b): For a scholarship with commitment. V P. Bourdieu: *Firing back: Against the tyranny of the market 2*: 17–25. London, New York: Verso.
- Bourdieu, Pierre, Chamboredon, Jean-Claude, in Passeron, Jean-Claude (1991): *The craft of sociology: Epistemological Preliminaries*. Berlin, New York: de Gruyter.
- Bourdieu, Pierre in Wacquant, Loïc (1992): *An invitation to reflexive sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Brown, Wendy (2023): *Nihilistic times: Thinking with Max Weber. The Tanner lectures on human values*. Cambridge, London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Durkheim, Émile ([1893] 2014): Preface to the first edition. V É. Durkheim: *The division of labor in society*: 3–7. New York: Free Press.
- Durkheim, Émile ([1902] 2014): Preface to the second edition. V É. Durkheim, *The rules of sociological method and selected texts on sociology and its methods*: 8–31. New York: Free Press.
- Durkheim, Émile ([1903] 2014): *Sociology and the social sciences*. V É. Durkheim: *The rules of sociological method and selected texts on sociology and its methods*: 130–157. New York: Free Press.
- Durkheim, Émile (1904): *L'élite intellectuelle et la démocratie*. *Revue bleue*, 5e: 705–706. Dostopno prek: http://classiques.uqac.ca/classiques/Durkheim_emile/sc_soc_et_action/texte_3_11/elite_intellectuelle.pdf (3. 10. 2023).
- Durkheim, Émile (1909): The contribution of sociology to psychology and philosophy (1909). V É. Durkheim: *The rules of sociological method and selected texts on sociology and its methods*: 236–240. New York: Free Press.
- Durkheim, Émile (1965): *Montesquieu and Rousseau: Forerunners of sociology*. Ann Arbor, Toronto: The University of Michigan Press.
- Durkheim, Émile, in Denis, E. (1915): *Who wanted war? The origin of the war according to diplomatic documents*. Paris: Librairie Armand Colin.
- Kuhar, Roman (2015): *Playing with science: Sexual citizenship and the Roman Catholic Church counter-narratives in Slovenia and Croatia*. *Women's studies international forum*, 49: 84–92. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2014.07.005>.

- Lukes, Steven (1969): Durkheim's 'Individualism and the intellectuals'. *Political Studies*, 17(1): 14–30. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1969.tb00622.x>.
- Lukes, Steven (1973): *Emile Durkheim: His life and work. A historical and critical study*. Middlesex: Penguin Books Ltd.
- Lukes, Steven (2021): Sociology's inescapable past. *Journal of classical sociology*, 21(3–4): 283–288. DOI: <https://doi.org/10.1177/1468795X211024368>.
- Mauss, Marcel ([1927] 2005): *The nature of sociology*. New York: Durkheim Press/Berghahn Books.
- Mergy, Jennifer (2009): 'The politics of the future': An unknown text by Émile Durkheim. *Durkheimian studies*, 15: 7–14. Dostopno prek: <https://www.jstor.org/stable/23866834> (1. 10. 2023).
- Paternotte, David, in Verloo, Mieke (2020): Political science at risk in Europe: Frailness and the study of power. V T. Boncourt, I. Engeli in D. Garzia (ur.): *Political science in Europe: Achievements, challenges, prospects*: 287–310, 287–310. London: Rowman & Littlefield International, Ltd.
- Paternotte, David, in Verloo, Mieke (2021): De-democratization and the politics of knowledge: Unpacking the Cultural Marxism narrative. *Social politics*, 28 (3): 556–578. DOI: <https://doi.org/10.1093/sp/jxab025>.
- Wacquant, Loïc (1992): Toward a social praxeology: The structure and logic of Bourdieu's sociology. V V P. Bourdieu in L. Wacquant (ur.): *An invitation to reflexive sociology*: 1–59. Cambridge: Polity Pressy.
- Wacquant, Loïc (2013): Bourdieu 1993: A case study in scientific consecration. *Sociology*, 47(1), 15–29. DOI: <https://doi.org/10.1177/0038038512472588>.
- Wodak, Ruth (2015): *The politics of fear*. London: SAGE Publications Ltd.

Podatki o avtorici

doc. dr. **Nina Perger**

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede

Kardeljeva pl. 5, 1000 Ljubljana, Slovenija

E-mail: nina.perger@fdv.uni-lj.si